KWARTAALSCHRIFT van de Historische vereniging OLD REURLE.
Jaargang 16 nummer 4 (4e kwartaal 1999)

Voorzitter M.G.Kok, Barchemseweg 67, 7261 DB Ruurlo.
Telefoon 0573 - 453090.
Secretaris L. W. Besselink, Nijverheidsstraat 8, 7261 AK Ruurlo.
Telefoon 0573 - 452376.
Postbusnummer 61, 7260 AB Ruurlo.
Penningmeester A. Flierman, Vrochterdijk 16, 7244 PN Barchem.
Telefoon 0573 - 451921.
Bankrekening: RABO-bank Ruurlo, rekeningnummer 3567.22.996
T.n.v. historische vereniging Old Reurle.
Girorekening RABO-bank : 905733.
Lid Mevr. R. Greupink - Wolsink, Hessenweg 4, 7261 AP Ruurlo.
Telefoon 0573 - 452477.
Lid G. J. Kleyn Winkel, Dwarsdijk 10, 7025 CR Halle.
Telefoon 0573 - 461248
Eindredactie J. H. Tornij, Watersnipstraat 2, 7132 DG Lichtenvoorde.
Telefoon 0544 - 379691.
Redactieleden W. J. Bluemers, Schoolstraat 1, 7261 GH Ruurlo.
Telefoon 0573-452062.
H. Post, ‘t Heering 13, 7261 VK Ruurlo.
Telefoon 0573-451264.

Ons internetadres is: **http://www.tref.nl/berkel-ijsselland/oldreurle**.
De vereniging is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Zutphen, onder **nummer 40103401**.
Het kwartaalblad “Onder d’n Kroezeboom” is geregistreerd onder nummer **ISSN 0929-919X**.
-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

VAN DE VOORZITTER.

Vorig jaar om deze tijd , midden november, schreef ik dat de tijd snel gaat, een jaar van uitersten wat het weer betreft, de maïs nog op het land, en eenden zwemmend in de wei.
Het jaar 1999 mocht er ook zijn wat dat betreft, de zomer begon laat, maar was goed, veel records van tempe- ratuur en zomerse dagen werden gebroken, er zwemmen geen eenden in de wei en toch staat hier en daar de maïs nog op het land, maar nu omdat het weinig of niets waard is. De kosten van het oogsten zijn hoger dan de opbrengst, en niemand heeft er gebrek aan.
Over zes weken gaan we het jaar 2000 in, en het laatste jaar van deze eeuw.
Om allerlei redenen, en ik denk hoofdzakelijk van zakelijke aard, wil men ons doen geloven dat we ook dan de volgende (21ste) eeuw, het z.g. nieuwe millennium in gaan maar dat duurt nog een jaartje. Maar, we doen mee met millennium-feestjes, reisjes, lunches, trouwerijen, computerproblemen, hoogtepunten en topprestaties van de eeuw, laatste optredens van dit millennium, en natuurlijk al een tijdje geleden, een ander hoogtepunt, n.l. de geboorteplanning. Allemaal bevallen op 1 januari 2000.
Ik ben wel benieuwd. Het jaar 2000 wordt daardoor zeker een rustig jaar, we hoeven niets meer te presteren, de tijd is om.....

DE ZIEKENBOEG.

Zoals ik op de novemberbijeenkomst al heb gezegd, de toestand van Reina is stabiel, de zichtbare gevolgen van de bestralingen zijn wat weggetrokken, maar ze zal nog veel geduld en moed moeten hebben voor een volledig herstel, en we wensen haar dit van harte toe in 2000.
Wim Bluemers is weer mobiel en dat ook letterlijk, is nog onder behandeling en zal ook nog wel weer geope-reerd moeten worden maar voorlopig kan hij gelukkig zeggen “ ik ben er weer”. En daar zijn we blij mee.

ACTIVITEITEN.

Het programma voor dit seizoen werd in de september-uitgave opgenomen, en daarin is nog niets veranderd of aangevuld. We waren vertegenwoordigd op de door het Staringinstituut georganiseerde manifestatie “Oosten- wind” waar alle historische verenigingen wat aan de weg konden timmeren en zich presenteren. Het gebeurde allemaal in de markthallen in Didam, en het was een voortreffelijke locatie, met een dito organisatie. We hadden een marktkraam met wat boeken, kalenders en ons lijfblad en niet te vergeten onze **bonenpotter,** die had uiteraard veel bekijks, de hele dag vragen, opmerkingen en demonstratie.

Een grote plek op de kraam werd ingenomen door een **Rozen en Piepekaste,** compleet met kopjes en glaasjes, om een oud gebruik, n.l. de **Bruidegomspijp te** promoten. Deze spullen waren ons spontaan ter beschikking gesteld door mevr. Weernink van de Herkampweg, waar we erg blij mee waren.
Mijn vrouw had de collectie aangevuld met wat nieuw gemaakte pijpen, met materialen van nu, en het geheel was een leuk succes. Het is jammer dat enkele oude pijpen die we in bruikleen hadden, weer terug naar de eigenaar moesten, en daarom herhaal in bij deze het verzoek, gedaan op de novemberbijeenkomst: **wie heeft, of wie weet nog een bruikbare rozen en piepekaste, of losse pijpen, de z.g neugers- en gasten piepen,** ergens ongebruikt op zolder?. Ik ben benieuwd van u te horen.

DE KROEZEBOOM.
De akte voor overdracht van het opstalrecht van de familie Simonis naar onze vereniging ligt klaar om getekend te worden, maar dit is even uitgesteld vanwege wat vraagstukken rond de aansprakelijkheid, b.v. bij storm-schade e.d. Deze gebeurtenissen vallen n.l. niet onder de normale aansprakelijkheids-verzekering en voor dat dit volledig gedekt is lijkt het ons niet verstandig de akte te tekenen.

DIALECT.
Ik heb dat al eens eerder opgemerkt, jammer dat het dialect slijt, ja zelfs door Achterhoekers niet meer gesproken wordt. Ik laat bewust het woord “echte” weg bij Achterhoekers.
Moet je eens voorstellen aan Amsterdammers of Rotterdammers om hun dialect niet meer te spreken, dan krijg je prompt een huis met onvervalste herrie.
Nog geen tien jaar geleden hadden de dialectkringen nog wat steun in de rug van de streekomroep **radio Gel-derland,** daar kon je luisteren naar echte Veluwse verhalen, er kwamen mensen uit de Betuwe in hun sappige (fruit) dialect anekdotes en sterke verhalen vertellen, allemaal in de programma's **in de Gelderse Roos** e.d.
Denk eens aan de succesuitzendingen van **Rond um Reurle,** met o.a. het dialect ABC.
Zoals al eerder gezegd, Radio Gelderland verhollandst, de Gelderse gemoedelijkheid verdwijnt, en het verschil tussen radio Rijnmond en Radio Gelderland en Radio 3 is niet zo groot meer. Natuurlijk, ze gaan met de tijd mee, maar het beginverhaal toen de omroep begon uit te zenden, “ we brengen iets nieuws, het voorziet in een behoefte, het is op de streek gericht, met veel aandacht voor de taal, gebruiken en historie,” is langzaam aan verleden tijd.
De programma's van nu kunnen mij Arie Ribbers met zijn vele kwaliteiten niet doen vergeten. En dialect horen en praten? Het wordt wel aangekondigd, “aj plat kunt proaten moj ‘t neet loaten” maar daar blijft het bij. Jammer.
In de volgende bestuursvergadering zal ik bespreken of een actie t.b.v. het dialect op de streekradio zoals het was, eventueel samen met andere verenigingen, zinvol en haalbaar is. Ik vind dat het dialect ook in onze vereniging niet ondergeschoven moet worden. U hoort nog !

FOTOARCHIEF.
Ik heb inmiddels een lijst met namen van tien personen, al of niet lid van OLD REURLE, die in Ruurlo bezig zijn met het verzamelen van oude ansichten, foto's, knipsels, boeken, en archiefuittreksels, over de totale historie van Ruurlo.
Ik heb ontdekt dat er verzamelaars bij zijn die zoeken naar namen bij deze foto's, terwijl een collega-verzamelaar dit al eens uitgezocht heeft. B.v. van scholen, verenigingen e.d. Zodra ik even gelegenheid heb ga ik proberen deze lieden bij elkaar te brengen om misschien tot een uitwisseling te komen, en veel zoekwerk te voorkomen.
Een kleine werkgroep zit er dan misschien wel in. Als er dan materiaal beschikbaar komt, zoals b.v. van de fam. van Essen, kan dit beter op z'n waarde worden beoordeeld. Ook daar hoort u nog van.

Rest mij nog u een goede winter te wensen, prettige feestdagen, een goed en gezond jaar 2000.
Ook namens mijn medebestuursleden, de allerbeste wensen en **good goan.**

Martin Kok

VAN DE SECRETARIS
Het jaar is weer bijna om en dit is de laatste Kroezeboom in 1999.
Het bestuur heeft in augustus vergaderd en een van de punten was een gesprek met de heer B van Dijk uit Neede die ons kwam informeren hoe of men in Neede en in Borculo waar hij ook een functie had in de historische vereniging, het drukwerk van hun tijdschrift financierde.
Men deed dit door regelmatig een schrijver te vragen om een boek te schrijven en dit door de vereniging te laten verkopen, waardoor men een potje kon vormen voor drukwerk.

Een prima idee waarover wij kunnen nadenken. Wie een leuk voorstel heeft is van harte welkom bij het bestuur.
Verder heeft de RABO-bank ons medegedeeld dat men zich terugtrekt als sponsor van het boek Ruurlo door de jaren heen, men wil wel een bijdrage overwegen in ruil voor een stukje reclame. We overwegen om dit boek te laten herdrukken afhankelijk van de prijs.
Verder waren er geen belangrijke punten om te vermelden, onze volgende vergadering is op 24 november, hierover informeer ik u in de eerstvolgende Kroezeboom.

Leo W. Besselink

VAN DE REDACTIE

Old Reurle, daar zit leven in! Het ledental groeit en de belangstelling voor de verenigingsavonden neemt toe. Waardoor komt dat?
Er zijn een paar oorzaken aan te geven, maar een daarvan is van voldoende belang om hier te noemen en dat is ons kwartaalblad Onder d'n Kroezeboom.
Dat houdt de leden verbonden met de vereniging; vooral zij, die niet op de bijeenkomsten kunnen komen, krijgen door de bezorging van het blad toch het gevoel erbij te horen, te meer daar onze lezers en lezeressen zelf voor de inhoud zorgen. Gelukkig kan de redactie rekenen op een regelmatige toezending van bijdragen door enkele leden, maar ons blad zou nog aardiger worden als meer lezers tot schrijvers werden. Dat verlevendigt de inhoud en verlicht de taak van de vaste inzenders.
Maar ach! - u meent niet te kunnen schrijven? Maar dan is er hulp!
Gesteld eens: u heeft een herinnering aan een bijzonder voorval uit het verleden; kunt zich een karakteristieke persoon uit vroeger dagen te binnen brengen; een typische dorpswinkel, kortom iets waarvan u denkt dat er wellicht een verhaaltje bij te verzinnen is. Praat er eens over met een van de redactieleden (zie bladzijde 1). Het is bijna zeker dat er een bruikbaar stukje voor het verenigingsblad van te maken is.
Gezamenlijk proberen!
H.P.

EEN VERONTSCHULDIGING.

Door ziekte van de vaste "samenstelploeg" moest er op zeer korte termijn een aantal andere vrijwilligers bijeen gebracht worden, die in een halve vrijdagmiddag alle exemplaren in elkaar moesten vouwen. Misschien is er daarom bij het een of andere exemplaar iets mis gegaan. Mocht er een enkeling onder u zijn, die in zijn of haar exemplaar van het derde kwartaal een of andere onregelmatigheid heeft gevonden, dan willen wij ons hierbij verontschuldigen.
H.P.

PORTRET VAN EEN BOERDERIJ

"Een acht!" - Met deze jubelkreet begon Gerrit de Graaff woensdagavond 13 oktober zijn lezing, en met dat hoge cijfer 8 drukte hij zijn waardering uit -voor de ruime zaal van de Keizerskroon en voor het grote projectiescherm. Maar een royale acht, zo niet meer, verdiende ook onze gastspreker uit Barneveld voor zijn uitstekende dia's op dat mooie scherm en in het bijzonder voor zijn perfekte voordracht. Daarin schilderde de heer de Graaff het portret van een boerderij, namelijk van de oude boerenhoeve Groot-Hell, gelegen tussen Putten en Nijkerk. Ook werd de noordelijke helft van de Gelderse Vallei bezichtigd. Tientallen jaren achtereen heeft de familie de Graaff dit gebied intensief bezocht en gefotografeerd. Van lieverlede werd de verstandhouding met de familie op Groot-Hell steeds hartelijker, en bij menige kop degelijke boerenkoffie met hete melk plus vel kwa-
men veel bijzonderheden aan het licht.

De rode draad door het verhaal betrof de veranderingen die zich voltrokken van rond vijftig jaar geleden tot aan de dag van vandaag. Aan de hoeve zelf, met de oorspronkelijke gevelsteen met het jaartal 1603, moest in vier eeuwen wel eens wat worden veranderd maar de uitwendige hoofdlijnen bleven gehandhaafd. Binnen is nog het oeroude eiken houtwerk. te zien en kun je de onverwoestbare houten panelen bewonderen met ingekerfde voorstellingen en datums uit de vorige eeuw.

De voettochten die de fotograaf in de begintijd maakte leverden de beelden op van golvende roggevelden en geurige hooischelven langs bochtige zandwegen in de zomer, in de herfst afgewisseld door knollen of mangels. Geleidelijk heeft dit plaats gemaakt voor eentonige maïsvelden en De Graaff liet goed zien dat de tegenwoordige manier van grasopslag in die dikke witte bulten wel heel anders is dan in de vroegere hooibergen.
Zo wordt het boerenbedrijf gemoderniseerd, maar ook de fotografen gaan met hun tijd mee! Wij konden zien hoe de spreker met zijn camera plaats nam in een klein vliegtuig en hij liet, als het ware, de toeschouwers meevliegen op zijn verkenningsvlucht. Zelfs maakte hij een keer een ballontocht over de Noord-Veluwe, en zo konden wij met zien dat een groot caravanpark een aantasting is van het landschap. Maar we konden ook genieten van de prachtige bosrijke vergezichten, onveranderd door de jaren.
Het aardige was dat de spreker op zo'n luchtfoto een onzichtbaar detail aanwees en zei: "Laten we daar eens gaan kijken". Hij bracht ons dan bij de bocht van een beek met zeldzame bloemen, of ging ons voor naar een stokoude eik met een nest jonge bosuilen.

Vogels genieten een bijzondere belangstelling van onze fotograaf. Op een wandeling toonde hij een traditioneel boerenerf, waar een twintigtal loslopende kippen uit de hand werden gevoerd. "Hoe gaat dat nu meestal?" verzuchtte hij, en daar verschenen op het scherm twee reusachtige kippenschuren, elk bewoond door dertigduizend kippen! Die voeder je niet uit een zaadbak! Naast de schuur rees een silo hoog in de lucht, en zie! hoog bovenop het silodak werd een ooievaarsnest zichtbaar, mét ooievaarsfamilie. Wij vernamen dat die ooievaars daar
al jaren achtereen hun jongen grootbrachten. Na het eerste nest bovenop die silo trokken Gerrit (zelf lid van het IVN) en omwonenden zich het lot aan van dat arme ooievaarspaar in hun nestelnood! Dus werd met gezamenlijke inspanning en de nodige moeite tegen het volgende voorjaar een hoge paal met wagenwiel opgericht nabij de silo. Ten gerieve van de ooievaars was op het wiel een voorbeeldig nest van takken en twijgen aangebracht. Wat deden nu die vogels na hun terugkeer? Volijverig trokken zij het nest uit elkaar en gebruikten diezelfde takken voor de herbouw op hun "eigen" silo! Die lente (en de volgende) broedde het paar op zijn vertrouwde plek. Die hele bedrijvigheid was prachtig te volgen op een dia-reeks.
Kieviten moet je anders benaderen. "Ze kunnen niet tellen" zei De Graaff. Wat doe je dan, als je een nest jonge kieviten wilt fotograferen op een afgemaaid maïsveld? Gerrit en zijn makker zetten op de akker een vierkant schuiltentje niet ver van het nest. De fotograaf verborg zich in de tent, de metgezel keerde terug. Het kievitenpaar had dit tafereel van enige afstand gadegeslagen. Toen de helper uit het gezicht verdwenen was achtten zij de kust veilig en keerden naar hun jongen terug, waarna de camera haar werk kon doen.

Zo ontstond er na verloop van jaren een onwaarschijnlijke collectie kleuropnamen. Opmerkelijk! Het echtpaar De Graaff heeft geen verre oorden en exotische landen bezocht, slechts het stukje Gelderland gelegen tussen Nijkerk, Putten en Voorthuizen, een onvindbaar stipje op de wereldkaart. Dit leverde zoveel moois op, dat zij met woord en prent zo'n honderd man konden boeien tot het laatste end!
H.P.

WERKKAMPEN DE ZOMP EN DE PIERIK

Enige informatie over de voormalige Ruurlose werkkampen De Zomp en De Pierik, en de vlucht van de gebroeders Elkus.

In het begin van de jaren dertig werden deze gebouwd als werkkampen voor werkelozen. Het kamp De Pierik is volgens enkele van mijn zegslieden net voor of in het begin van de tweede wereldoorlog opgeheven. Kantinebaas was indertijd Bertus Klein Brinke. Ook Grada Brandenbarg, die later ook nog een negental maanden op kamp De Zomp werkte, was hier tewerkgesteld (min of meer verplicht omdat haar vader als kleine landbouwer ondersteuning ontving uit het landbouwfonds).
Op foto's uit 1933 van de wekelijkse foto-bijlage Gelderland in woord en beeld -van De Graafschapbode- staat een groep werkelozen uit Utrecht afgebeeld tijdens een bezoek van Ir. Westhoff aan kamp De Zomp. Zij waren via de werkverschaffing werkzaam voor de Heidemij en moesten de schop en kruiwagen hanteren bij de verbetering van de waterafvoer van de beneden Slinge.

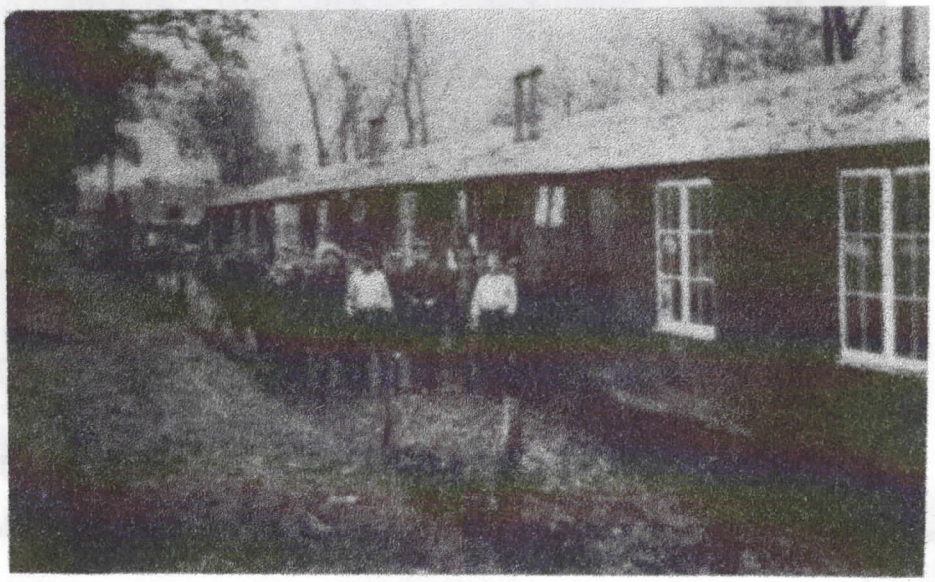

Werklozen uit Utrecht - die tewerkgesteld waren aan de beneden Slinge- bij een van de barakken van De Zomp.

Tijdens de tweede wereldoorlog was Ir. C. Staf directeur van de Heidemij en tevens voorzitter van Culano - Commissie uitzending landbouwers naar Oost Europa. Op 22 november 1941 zwaaide hij op het station van Oldenzaal 100 oostboeren uit die vrijwillig gingen boeren op de door de Duitsers veroverde landbouwgronden in Oost Europa. half februari 1942 vertrokken nog eens 400 boeren naar het oosten. Honderdvijftig ervan keerden terug omdat het hen erg tegenviel. Van de anderen werden er tientallen door partizanen gedood. (Staf werd na de tweede wereldoorlog minister van defensie!)

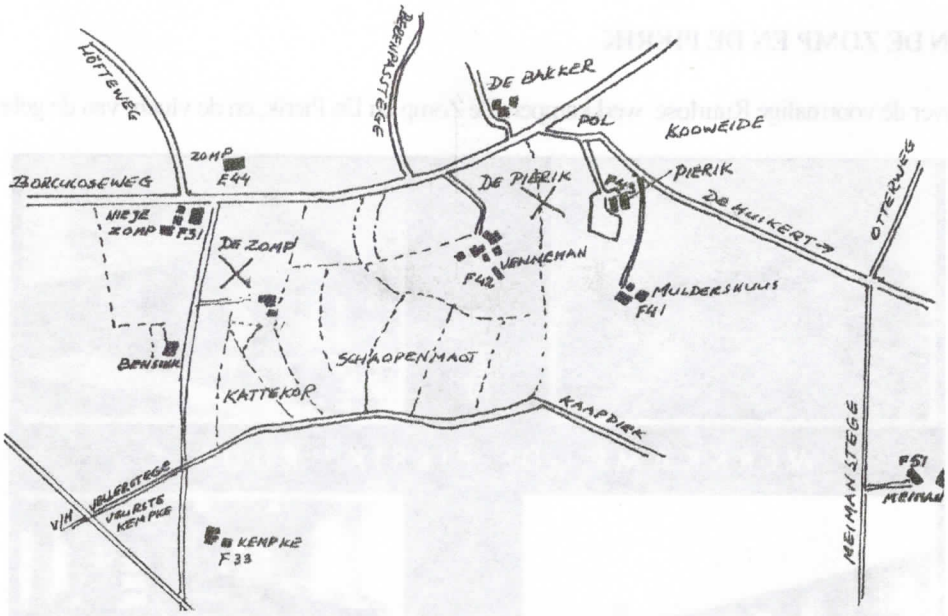

Het kamp De Zomp was gelegen aan de huidige Koergerweg, ongeveer vanaf de plek waar later de familie Kalff een woning zou bouwen tot de plek waar de nieuwe woning voor de familie Haneveld wordt gebouwd. De stukken grond waarop het kamp stond droegen de veldnamen Kattekop en De zomp.
Kamp De Pierik lag een stuk verderop in de richting Borculo tussen de boerderijen Pierik en Venneman. Beide kampen beschikten over een ontspannings- en een slaapbarak. Van de kok van kamp de Pierik (Dooyerweerd) verdronk een zoon tijdens het zwemmen in zwembad het Galgenveld in de Dijkhoek.
Op de hoek van de Borculoseweg en de Koergerweg woonde indertijd op het huisnummer F 31 de familie Eggink (de boerderij heette 'De nieuwe zomp' en moet nu anno 1999 plaats maken voor de rondweg). Een dochter van deze familie was getrouwd met kantinebeheerder Willem Eenkhoorn van kamp De Zomp en zij was er zelf ook werkzaam.

De Zomp bestond uit twee barakken, de woning van de kok met daaraan vast de keuken, een kantine, een washok en een fietsenhok.

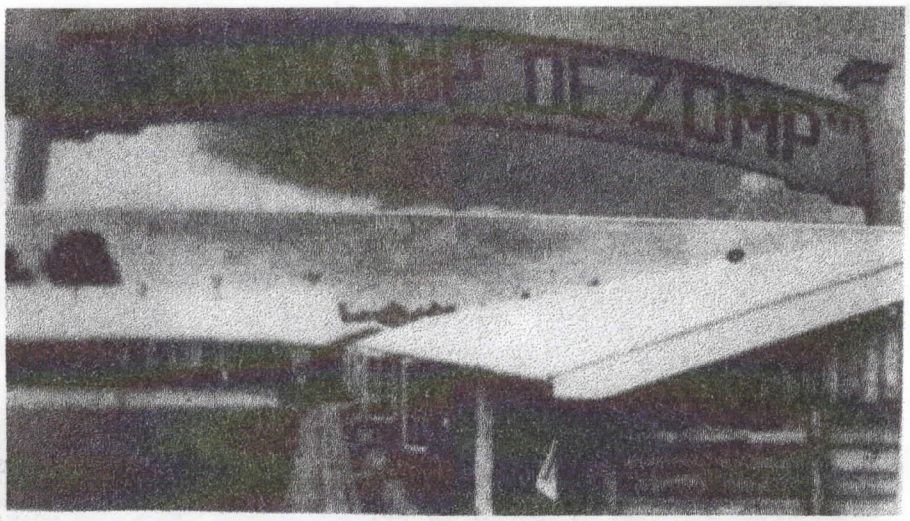

Als oorlog uitbreekt blijft het vooralsnog een kamp voor werkelozen. Tot de bezetter het nodig acht de Nederlanders -via de arbeidsbureaus- verplicht in Duitsland te laten werken.
Dat lot treft ook Willem Eenkhoorn in 1942. Hij zal pas eind mei 1945 te voet vanuit Osnabruck naar huis terug keren.
De plaatsen van de verplicht naar Duitsland gestuurde Nederlanders worden ingenomen door Nederlandse S.S.-ers, die de Joden die er dan gehuisvest worden zullen bewaken.
Via de Joodse raad komt er een bericht bij de Nederlandse Joden in de bus dat diegenen die werkeloos zijn vanaf dat moment (in Amsterdam was dit b.v. in januari 1942) tewerkgesteld zullen worden in Nederlandse arbeidskampen.
In het noorden van Nederland zijn dit o.a. de z.g. slikkenkampen aan de noord Groningse kust, waar zij -net als voorheen de gewone werkelozen- uit zee land moesten maken. In Hoogeveen was het kamp Geesbrug gevestigd evenals kamp Kremboong hier moest men aardappels rooien.

In Ruurlo kwamen de Joden terecht in kamp De Zomp. Zij werkten o.a. aan het kappen van dennen en het graven van sloten bij 'de Zeuven heuveltjes'. Deze plek werd later nog een tijd het Jöddenbos genoemd. (Er bestaan in Ruurlo ook nog de veldnamen Jöddenkamp en Jöddenbos in het gebied tussen de Hengelose en de Zelhemseweg, deze hebben echter niets met de tweede wereldoorlog te maken.)
Bij alleen tewerkstelling van de Joodse medeburgers bleef het echter niet; al deze Heidemij kampen waren in feite verzamelplaatsen van waaruit men later naar Westerbork gestuurd werd. De voorhaven voor deportatie naar de vernietigingskampen. Het besluit om Joodse werkkampen in te richten werd op 10 oktober 1941 genomen door de Duitse rijkscommissaris Seyss-Inquart. De Joodse raad onder leiding van prof. dr. D. Cohen en A. Asscher ging er mee akkoord werkeloze Joden naar het noorden en oosten van Nederland te sturen. Zij moesten daar werken onder toezicht van de Heidemaatschappij en de Rijksdienst voor werkverruiming. Zo ook in kamp De Zomp.

Dat de arbeidsbureaus daar driftig in 'bemiddelden' vatte de Joodse raad als normaal op. De Joden verdienden twintig procent minder dan de niet Joodse arbeiders in de werkverschaffing, een onrechtvaardigheid die niet het minste protest van de Joodse raad uitlokte. De kampen pasten precies in de opzet van de bezetter, zo schrijft dr. L.de Jong in 'De bezetting'; Hij - de bezetter - zag die kampen als een fuik; allen die zich erin bevonden, zou hij te gelegener tijd met één grote actie kunnen grijpen en deporteren...
Wie weigerde riskeerde het concentratiekamp Mauthausen, zo waarschuwde het Joodse Weekblad. **"Het gaat om de gewone Nederlandsche arbeidskampen onder gewone Nederlandsche leiding"**, aldus het blad.
De Groningse Rijksinspecteur voor de werkverschaffing de Ir. A. Kwast, kreeg van zijn baas, de Rijksdienst voor de werkverruiming van het Ministerie van Sociale zaken, de opdracht het voormalige werkvoorzieningskamp Sellingerbeetse in Z.O.Groningen gereed te maken voor 450 Joden. Hij weigerde dit en vroeg in februari ontslag. Later zou hij in het verzet belanden. In 1944 is hij gepakt en te Westerbork gefusilleerd.

Door de Nederlandse S.S.ers, die in februari 1942 het roer overnamen op kamp De Zomp, wordt op beestachtige wijze huisgehouden onder de Joden die er dan verblijven. Het gehuil van de mishandelde Joden was bij de familie Eggink (op ruim honderd meter afstand) te horen.

Een vlucht uit kamp de zomp.
De Denekamper Jood Benno Elkus, die als lid van de roemruchte compagnie wielrijders het tijdens de Duitse inval op moet nemen tegen tanks, raakt na de capitulatie zijn baan in de Enschedese textielfabriek van Menko al snel kwijt, omdat in het bedrijf voortaan alleen nog maar plaats is voor 'ariërs'. Zijn vriend Bernhard Scholte Lubberink bezorgt hem een baan in de klompenmakerij, maar ook dat duurt niet langer dan een half jaar.
"Ik was in de synagoge toen het bericht kwam dat ik thuis moest komen", herinnert hij zich. "Er lag een oproep. We moesten ons zogenaamd vrijwillig melden voor werk in **een kamp van de Heidemaatschappij in Ruurlo.**
Hier op de Brink in Denekamp ben ik op de bus gestapt. In **De Zomp**, zo heette dat kamp, ontmoette ik mijn broer Jacob, die er als een paar dagen was".

In het kamp is Benno Elkus belast met de verzorging van bejaarde Joden uit Amsterdam, terwijl de rest sloten moest graven. Zijn vriend Scholte Lubberink rijdt af en toe meer dan honderd (?) kilometer om hem door het prikkeldraad om het kamp eten aan te reiken.
Aan de tot dan redelijke behandeling door de bewakers komt een eind als de kampcommandant op cursus is geweest in Steenwijk. (*Door van Groningen wordt de commandant van Beek genoemd; echter meerdere zegslieden benadrukken dat dit Kalsbeek of Kalfsbeek moet zijn*).W.Bl.
" Hij kwam terug als een beest,, hij schold, vloekte, tierde en doorzocht al onze kamers op het bezit van etenswaren. Alles wat hij vond, van kaas tot kool, werd in één pan gekookt en die grijze drab moesten wij eten."

Als het kamp eind 1942 geheel wordt omsingeld door Duitse S.S.ers met overvalwagens, weten de gebroeders Elkus wel hoe laat het is. "Liever een kogel, dan op transport naar de gaskamer", zegt Jacob Elkus tegen zijn oudere broer. (Benno was zeven jaar ouder).Welk lot hen wacht weten ze na het bericht dat hun broer Lutse in het kamp Mauthausen is gestorven. In het doodsbericht hadden de Nazi's nog fijngevoelig opgemerkt dat de as van de overledene voor het luttele bedrag van twee gulden kon worden toegezonden.
De broers weten door een sleuf die ze onder het prikkeldraad hebben gemaakt, dwars door een bietenveld te ontkomen.
Na een zwerftocht door de omgeving, waarbij ze in het donker in de doolhof terechtkomen en daar onder takken overnachten, zien ze kans om na drie dagen van omzwervingen bij de bevriende familie Tol in Enschede te geraken. Daar worden ze echter door een overijverige N.S.B.-er opgemerkt en ze vluchten -hals over kop op hun pantoffels- opnieuw. In de gierkelder bij de familie Holskorte in Beuningen zijn ze veilig. Ze worden door Gait, een aangenomen zoon, dagelijks van pap, aardappelen en melk voorzien. Hij brengt hen het bericht dat alle Joden in Denekamp zijn opgehaald.
"Wij hebben écht in de ondergrondse gezeten." Zo zal Benno Elkus later zeggen. Zij overléven de oorlog. 99.43 *(07)*

Van de honderd Joden die in het Ruurlose kamp verbleven zullen er slechts vier overleven.... Benno en Jacob Elkus bleven als enige twee van de eens zo bloeiende Denekampse Joodse gemeenschap over, en trekken naar Israël. Benno Elkus is in mei 1988 vanuit Australië, waar hij dan al weer jaren woont terug in Denekamp bij de onthulling van het Monument. "Het Joodse volk heeft altijd goed onthouden wie het kwaad en wie goed hebben gedaan." Zo zal hij na de plechtigheid zeggen.

Benno Elkus wijst zijn vrouw Sitte de ingang tot de gierkelder

Na de oorlog, en Elkus verteld het emotieloos, heeft hij tijdens een wandeling in Dieren waar hij nog even woonde, een ontmoeting met zijn voormalige kampcommandant, die er met zijn vrouw liep te winkelen.
"Nee, ik ben hem niet aangevlogen. De verbazing was te groot denk ik. Hij is later alsnog aangeklaagd, maar ik heb er nooit meer wat van gehoord. Ik vrees dat hij zijn straf ontlopen is."

In de winter van 1944/45 kreeg Ruurlo enorm veel vluchtelingen te verwerken. Pater Roeloffzen de "ziel" van vluchtelingenzorg was hele dagen in touw en belastte zich met de ophaaldienst en zorgde voor personeel. De heer Menkveld was bereid als voedselcommissaris op te treden, en als kok was de beheerder van kamp De Zomp ingeschakeld. Dat was volgens mijn informanten ene Kalsbeek.

Noodziekenhuis.
Op 25 maart 1945 werd kamp "De Zomp" als noodziekenhuis ingericht. onder leiding van zuster Sprong. Tevens was er een noodziekenhuis in het toenmalige gebouw van de wijkverpleging aan de Groenloseweg. Toen begin April vele Hollanders terug kwamen uit Duitsland lagen deze al snel vol patiënten.
Deze mensen waren in zeer slechte toestand, zaten vaak onder de luizen en de schurft. Na een behandeling tegen deze ongemakken door de plaatselijke artsen Dr.de Lind van Wijngaarden en Dr. Naeff, werden ze elders ondergebracht. Op 1 juli 1945 werden de noodziekenhuizen opgeheven.

Veel feiten zijn in dit stuk onbesproken gelaten. B.v. de namen van leveranciers van aardappelen, groenten etc. De boeren die de beerputten leegden. De mensen die er schoonmaakten enz.
Ik heb alleen die namen gebruikt die rechtstreeks te maken hadden met mijn informanten. Hierdoor ben ik natuurlijk lang niet volledig. Dat was ook niet mijn bedoeling; ik heb slechts een stukje van Ruurlo's geschiedenis willen laten zien dat we nooit mogen vergeten.

November 1999, Wim Bluemers

Bronnen:
"'t Onderschoer" 1986 nr.1 van Stichting Heemkunde Denekamp.
Dagblad Trouw;" Terug bij de oorlogsgierkelder" door Gerben Kuitert. 4-5-'88
D.G.P." De fuikvan de joodse werkkampen." Kees Stolk 3 mei 1992
Transvaal dat lig in Reurle. Old Reurle 1992
Er op of er onder. Bijdrage: H.K.van Groningen 1946
De tweede W.O. Lekturama. De verschrikkingen van het Nazi systeem. pag.100/102
Gesprekken in 1993 met: mevr; Eenkhoorn-Eggink te Hellendoorn en dhr.Joh. Eggink te Ruurlo.
Gesprek op 2 februari 1993 met mevr. Ter Meer-Brandenbarg.

Uit de knipselcollectie van: W. Bluemers

GELDERLANDER 11 november 1967

Staaltje van gemeenschapszin:

Mariënvelde kreeg eigen wijkgebouw.

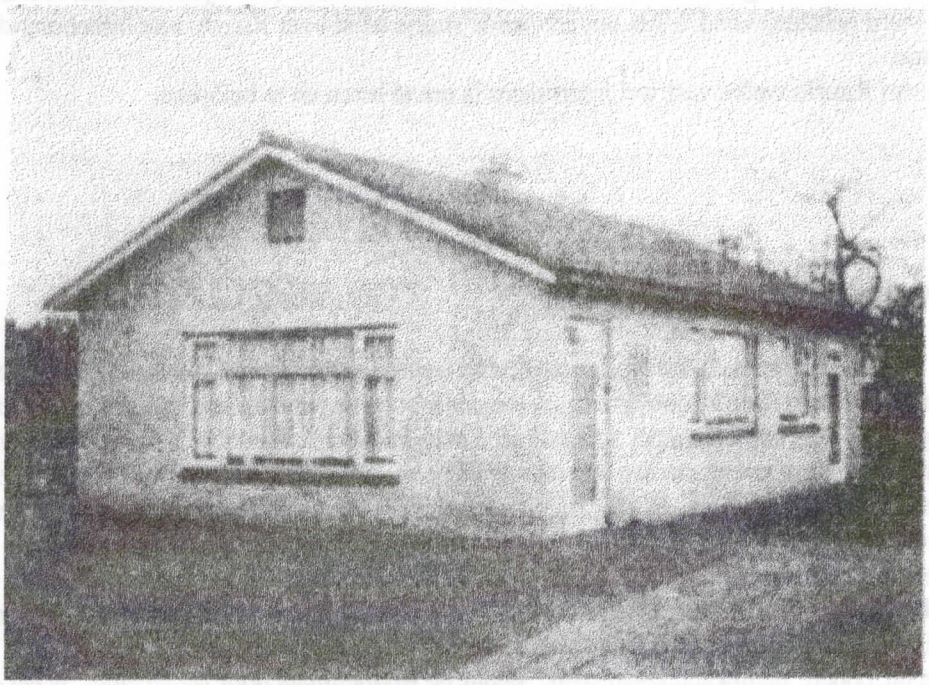

Mariënvelde - Volgende week zaterdag 's morgens om tien uur wordt in Mariënvelde het nieuwe wijkgebouw geopend. Het is het eerste in de bijna dertig-jarige geschiedenis van het plaatselijke Wit - Gele -Kruis. Om een kleine gemeenschap als Mariënvelde aan een wijkgebouw te kunnen helpen was het nodig, dat de handen ineen geslagen werden. Zulks is gebeurd. Velen hielpen de plannen in hun vrije tijd realiseren. De materialen kreeg men voor inkoopsprijs, het kerkbestuur stelde de grond gratis beschikbaar en architect ing. J.A.B. v.d. Heijden uit Groenlo leverde de tekening voor niemendal.
Het Mariënveldse wijkgebouw is zo een prachtig voorbeeld van gemeenschapszin geworden. "Als we niet tevoren geweten hadden, dat we op deze medewerking konden rekenen, waren we er nooit aan begonnen" , zegt de voorzitter van het Wit - Gele Kruis, schoolhoofd F.H.G. Ivens , die samen met zijn medebestuursleden J.Th.A. Valen (secretaris) en J.H. Wieggers (penningmeester) het initiatief voor de bouw heeft genomen.
Door deze hulp van alle zijden kon er ongeveer 10.000 gulden goedkoper gebouwd worden. Dat was wel nodig ook, want de kruisvereniging in Mariënvelde staat vanwege het grote werkgebied, dat gedeelten van drie gemeenten, t.w. Ruurlo, Zelhem en Lichtenvoorde omvat, voor hoge uitgaven.
Aanvankelijk hield het consultatiebureau zitting in café Heutinck. Later verhuisde men naar een leegstaand lokaal van de lagere school. Dat waren allemaal noodoplossingen. Nu is er een wijkgebouw ontstaan, dat de vergelijking met die in andere plaatsen glansrijk kan doorstaan. Het bestaat uit een hal met ruim toilet voor moeder en kind, flinke wachtkamer, boxenkamer met wegklapbare boxen, zodat dit lokaal ook voor andere doeleinden benut kan worden, dokterskamer, keukentje, spoelkeuken en magazijn.
Het wijkgebouw is in de tuin van de heer Ivens achter diens woning gebouwd. " Ik heb zo'n lap tuin, dat ik er graag wat van afgestaan heb. Ik houd nog voldoende over. Er kan nog wel wat bij ", vindt de heer Ivens, die trots is op wat in de 1000 zielen tellende gemeenschap tot stand gebracht werd door eendrachtige samenwerking.
Al degenen, die een steentje aan de bouw hebben bijgedragen worden zaterdagmorgen om half elf in zaal Wieggers verwacht.
Pastoor de Graaf zal het wijkgebouw inzegenen.

In de ingebonden oude uit de vorige eeuw daterende Katholieke Illustraties (een tijdschrift dat veelal door katholieke mensen werd gelezen) vond ik het onderstaande stukje tekst over Ruurlo met bijbehorende tekeningen uit die tijd.
Een stukje historie van Ruurlo welke vast wel interessant is om te lezen en te bekijken.

Leo Besselink.

RUURLO IN DE VORIGE EEUW

Na de schetsen van Vorden en omstreken, biedt onze talentvolle teekenaar Adolf van Dijk ons eenige gezichten aan van het bekoorlijke en levendige dorp Ruurlo, ontegenzeglijk een der schoonste punten van Gelderland en - wat voor den bezoeker een groot gerief is- van alle kanten per spoor of per tram gemakkelijk te bereiken. Van Zutfen komt men er binnen een klein half uurtje; van Deventer in een uur, van Arnhem in vijf kwartier en van Zwolle in anderhalf uur of op zijn hoogst twee uren. Het dorp vormt dan ook een kruispunt van spoor- en tramwegen, zoodat er soms dertig personen- en goederentreinen passeeren.
Ondanks al die negentiende eeuwsche bedrijvigheid, waarvoor elders reeds zooveel natuurschoon het veld heeft moeten ruimen, hebben echter Ruurlo's omstreken niets van hun natuurlijke bekoorlijkheid verloren en kan het op bosschen bogen, die de schilderachtigste wildernis vormen, welke men zich denken kan.
"Wat aan Ruurlo een bijzondere aantrekkelijkheid geeft," -aldus de *Wandelingen door Nederland*- "is het oude, wilde bosch, dat onder den bescheiden naam van de groote Meene op eene oppervlakte van ca. 9 bunders een schat van na-tuurschoon te genieten geeft. 't Is wel geen "Maagdelijk woud" in den vollen zin van het woord, zooals tot voor korten tijd nog bij Beekbergen werd aangetroffen, maar 't is toch een bosch vol woeste, onbesnoeide schoonheid. Schaarsch wordt hier de bijl des houthakkers gehoord, zelden komt spade en schoffel onder deze digte gewelven. Zooals zij groeijen willen, groeijen de boomen; zooals zij vallen, blijven zij liggen. De doode stammen, de dorre takken scheme-ren spookachtig tusschen bemoste tronken en digte bladerenkroonen door. Rijkbegroeid is de grond van het bosch; uit de dikke laag der afgevallen bladeren schieten grasgewassen, varens, heesters, hulstbosschen in wilde mengeling op. Veelkleurig mos breidt als een mollig tapijt zich uit langs de kanten der wegen en bedekt de knoestige wortels der boomen. Klimop en kamperfoelie klimt langs de stammen omhoog en hangt in weelderige festoenen langs de slanke zuilen van den woudtempel neer. Bundels van zes, zeven, acht stammen rijzen uit éénen wortel op. Eik en beuk groeijen als uit éénen tronk. Hoog in de lucht mengt zich het lichte, teedere groen van het beukenblad met het donker eikenloof en het zwartgroen van de sparren; lager, tusschen het glinsterend hulstbosch, de graauwe schors van den eik met het fijne grijs van den beukenbast en de roode schubben der mastboomen. Over den binnengrond met het glanzend mos en de wuivende varenpluimen, spelen de schaduwen van het loofdak en de schitterende stralen van het licht, dat de zon door de openingen van het reusachtig gewelf naar beneden giet. Hier heerscht een aangrijpende stilte; hier wordt het oog niet verzadigd van de grootschheid, die alom treft en bloeit."
Geen wonder dat zooveel natuurschoon in het warme jaargetijde honderden bezoekers trekt.
De heer van Binsbergen, de logementhouder uit "het Wapen van Ruurlo", met zijne vrouw en zijn vriendelijke voorkomend personeel zorgen uitstekend voor den inwendigen mensch en zijn hotel is dan ook des zomers druk bezocht. Menigmaal zijn alle kamers in het begin des jaars, voor het zomeroponthoud in deze prachtige natuur, reeds besproken.
De gemeente omvat ongeveer 6500 bunder bouw-, bosch- en weiland en heidegrond; zij telt 26 à 2700 inwoners, meest allen zeer verspreid en op grooten afstand van het eigenlijke "dorp" wonende. Landbouw en veeteelt, boter- en honinggewin, hoenderteelt, enz. zijn de hoofdbronnen van bestaan. Het grootste landbezit berust bij de familie Van Heeckeren van Kell, die hier ook haar zetel heeft.

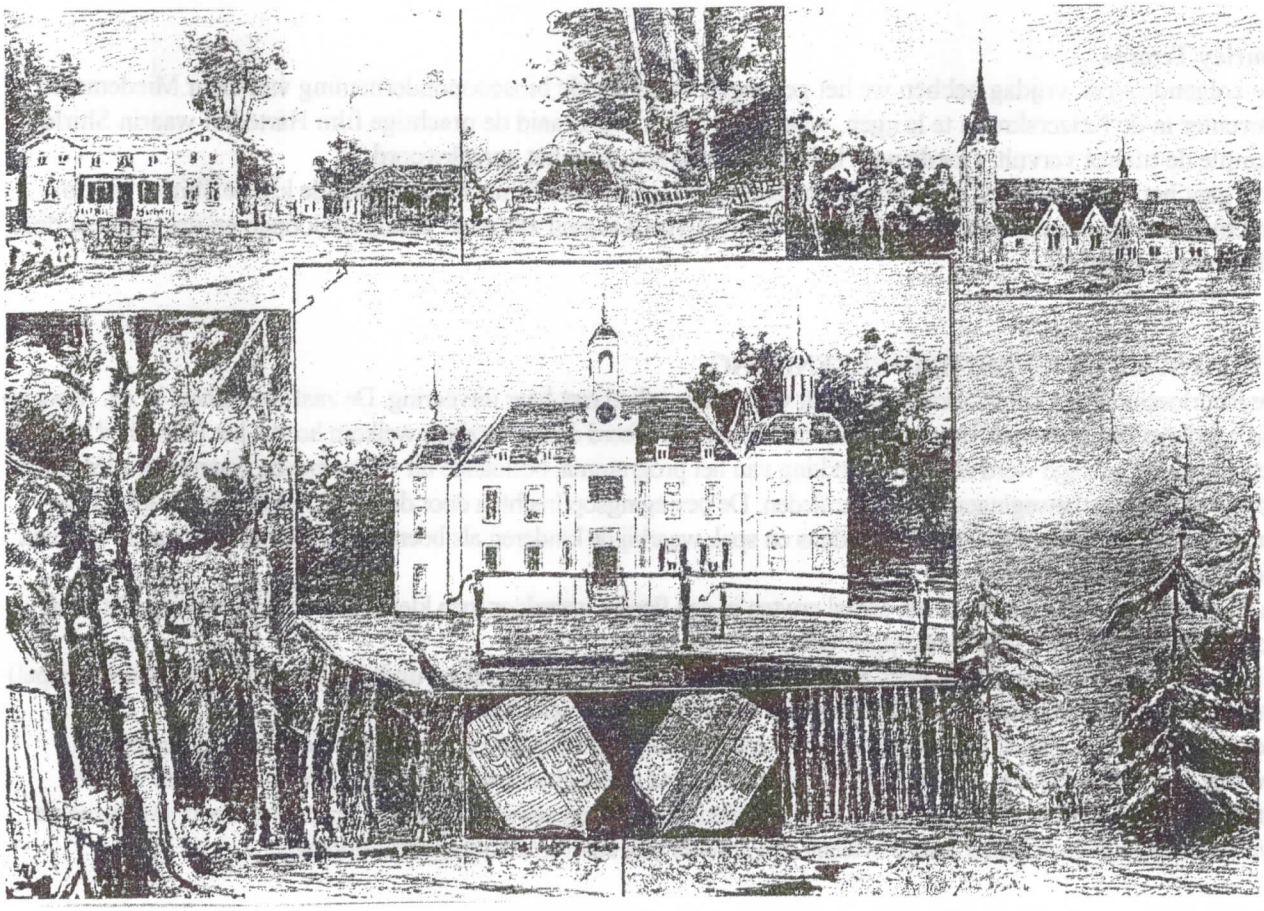

RUURLO, NAAR DE TEEKENING VAN ADOLF VAN DIJK.
1. Huize Ruurlo. - 2. Hotel "het Wapen van Ruurlo". - 3. Katholieke kerk. - 4. Ingang van het Ravenbosch. - 5. Dennenboschjes. - 6. Oude schuur in de Meene. - 7. Familiewapens.

VORDENSCHE COURANT

Een kijkje in een oud nummer van de Vordensche Courant van vrijdag 14 februari 1936
(archief Wim Bluemers)

Tot nut en genoegen.
Deze jonge vereeniging zal a.s. dinsdag in het hotel Klein Haar voor het eerst een openbare uitvoering geven.
We hadden het genoegen deze dilettanten onlangs te hooren spelen op den bonten avond en gehoord hun prestaties aldaar, kunnen we gerust een gang naar deze uitvoering aanbevelen.
In de advertentie in dit en het volgende nummer kan men de bijzonderheden vinden.
(*advertentie was niet in de krant te vinden.*)W.Bl.

Eindles.
De laatste les van de cursus in veeverloskunde, welke onder leiding van den heer Snijders dierenarts alhier werd gehouden, heeft plaats gehad. Na afloop feliciteerde de heer H.Hilhorst, vice-voorzitter van de G.O.M.v.L. afd. Ruurlo, de leerlingen met de opgedane kennis, waar zij, naar hij hoopt, veel practisch nut zullen mogen hebben.
De voorzitter van de B.O.G. de heer Dommerholt, uit zich in gelijke geest.
Namens de leerlingen brengt de heer B.H.Visschers een woord van dank aan den leider voor de aangename wijze van lesgeven.

Shirley Temple.
De volgende week vrijdag hebben we het genoegen wederom de bioscooponderneming van Gebr.Miedema uit Deventer in de Keizerskroon te krijgen, waar zal worden afgedraaid de prachtige film Hartedief waarin Shirley Temple de titelrol vervult. Goede wijn behoeft geen krans, zegt het spreekwoord.
Zoo gaat het ook met deze film. Deze munt zoo uit boven andere films, het spel van de kleine Shirley is zoo prachtig, dat we heusch niet meer behoeven te schrijven. De zaal zal zeker stampvol loopen en dat verdient deze film dubbel en dwars.

RUURLSCHE GYMNASTIEKVEREENIGING.
De Ruurlosche Gymnastiekvereeniging heeft wel succes gehad met haar uitvoering. De zaal was geheel bezet. Mooi op tijd werd met den opmarsch begonnen, waarna de heer de Weerd de aanwezigen welkom heette, het Bondslied werd gezongen, dat gevolgd werd door de afwerking van het programma, bestaande uit 18 nummers, waaronder zeer fraaie, zooals rythmische bewegingen door damesleden. De bewegingsopdrachten door de jongens-adspiranten-groep ver-wekte telkens veel hilariteit. De jeugd in dans en spel, waarbij de kinderen als boertjes en boerinnetjes waren verkleed, viel ook zeer in den smaak.
In de pauze kon men raden naar het aantal erwten in een flesch, waardoor men kleine prijsjes kon winnen. Dit heeft voor de kas nog een aardige winst opgebracht.
Na de pauze kregen we prachtig werk te zien van de heeren aan het hoge rek en uitdrukkingsgymnastiek (klokkenspel) van de meisjes-adspiranten. De staafoefeningen der heeren waren ook zeer goed.
Een lief nummertje was de vlinderdans door de meisjes-adspiranten gegeven. Verschillende nummers en standen werden door allelei kleuren belicht, hetgeen een schitterend effect opleverde. Een gezellig bal met muziek van het strijkje Schepel, was het slot, nadat eerst nog woorden van dank en opwekking waren gesproken dooor de heeren de Weerd en Dijk (leider), welke laatste evenals zijn dochter nog een verrassing mocht ontvangen.

NUTPLUIMVEEHOUDERSVEREENIGING "RUURLO".
Ruurlo, 14 Febr. De vergadering van de Nutpluimveehoudersveeeniging, welke in café Kerkhoven werd gehouden was druk bezocht.
De heer H.Flinkers, voorzitter, heette allen hartelijk welkom. Vervolgens werden de notulen door den heer S. Klein Haar, secretaris, voorgelezen en aldus vastgesteld, waarna de secretaris nog mededeeling deed, dat de wissel-medailles, op de j.l. gehouden pluimveetentoonstelling Landdag B.O.G. toegewezen zijn als volgt; Den wisselmedaille van den burgemeester voor de mooiste haan der tentoonstelling aan H. Groot Bluemink; idem van wijlen den heer Scholten voor het mooiste toom 1 - 6 aan W. Weenk.
Dan geeft de secretaris verslag van een gehouden correspondentie met de crisispluimveecentrale.
De administrateur, de heer M. Hillebrand Sr., gaf een overzicht van het broedseizoen in 1935, doch wilde eerst de leden op het hart drukken, de eieren welke zij opgeven om uit te broeden, ook te brengen. Vorig jaar hebben twee leden niet hun opgave volbracht, waardoor de vereeniging *f* 33,- schade had.
Dat mag niet weer gebeuren. In het eerste broed was het resultaat, dat uit de bevruchte eieren 75 % kuikens kwamen en uit het tweede broed 80 %, hetgeen zeker wel een gunstig resultaat genoemd mag worden.
Vervolgens doet de adm. rekening en verantwoording over zijn gehouden beheer. De inkomsten bedroegen *f* 236.26. Hierbij het batig saldo inbegrepen. De uitgaven *f* 221.74, zodat het saldo nog *f* 14.52 bedroeg. Op de schulden was *f* 100 afgeschreven, waardoor deze tot *f* 50 zijn teruggebracht.
De heeren Tiessink en E. J. Sprukkelhorst zagen de boeken en bescheiden van den administrateur na en bevonden alles in orde. Onder dank werd dezen décharge verleend.
De beide aftredende bestuursleden, de heeren H. J. Wezinkhof en A. J. te Winkel, werden met bijna algemeene stem-men herkozen en namen deze herbenoeming aan.
Op voorstel van het bestuur werd het broedloon op 3 ½ cent per ei gesteld, waarna de gelegenheid werd gegeven tot het opgeven van broedeieren om in te leggen. Hiervan werd druk gebruik gemaakt, zoodat het aantal, dat ingelegd mag worden, met ruim 2000 werd overschreden, zoodat percentsgewijs op de groote kwantums zal moeten worden ingetrokken.
Na betaling der contributie en de rondvraag werd de vergadering gesloten.

RUURLO
Dinsdag 18 Februari
's Avonds 8 uur: uitvoering muziek-ensemble "Tot nut en genoegen" in Hotel Klein Haar.